

הרב אריה שפירא
בית מדרש נתיב דעת, ירושלים

תכלת דומה לכסא הכבוד

כתיב בפרשת שלח: "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלקיכם". והנה "וראיתם אותו" – הכוונה על פתיל התכלת (עיין רמב"ן). ויש להבין כיצד ראיית התכלת דווקא היא הגורמת לזכור את כל מצוות ה' ולהיות קדושים לאלוקינו.

ובברייתא מנחות מג ע"ב: "תניא היה ר' מאיר אומר, מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר (שמות כד, י) 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר', וכתוב (יחזקאל א, כו) 'כמראה אבן ספיר דמות כסא'".

ולהבין סוד ועומק דברי רבותינו נראה על פי דברי הזוהר בתקונים תיקון כ"א (מג ע"ב, ובדפי הגר"א נה ע"ב), שחלקי הנפש רוח ונשמה כנגד "תלת גווני אשא – אוכמא חיורא ותכלתא, ותכלתא איהו תכלתא דציצית, בגין דאיהו דומה לכורסיא" [כנגד שלושה גווני האש, שחור לבן ותכלת, ותכלת הוא תכלת של הציצית, מפני שהוא דומה לכסא].

ולהלן (מה ע"ב, ובדפי הגר"א נט ע"ב) אמרו עוד שגם בסטרא אחרא יש תלת גוונין סומק [אדום] ירוק ושחור, "ותכלת לית בסטרא אחרא בגין דאיהו דומה לכרסיא יקירא" [ותכלת אין בסטרא אחרא מפני שהוא דומה לכסא הכבוד].

וכתב רבינו הגר"א לבאר, שגוון השחור נגד הנפש, והלבן הוא נגד הרוח, והתכלת כנגד הנשמה. שהמצוה היא בנפש, והתורה ברוח, והנשמה כנגד היראה והאהבה, שבהן נהירין [מאירים] תורא ומצוה, דכל קלא [קול] וכל פקודא [מצוה] בלא דחילו ורחימו [בלא אהבה ויראה] לא פרחו לעילא [אינם עולים למעלה], וכמו שאמרו שם: "ואור ונר עליהו אתמר כי נר מצוה ותורה אור,

ואמאי אתחשכא בהון, בגין דלא הוה משתדלין באורייתא ומצוה בדחילו וברחימו" [ואור ונר עליהם נאמר "כי נר מצוה ותורה אור", ולמה אורם חשוך, מפני שלא היו משתדלים בתורה ובמצוה ביראה ובאהבה].

והביאור, שהנר הרי הוא חשוך כאשר עומד לעצמו, וכן מעשה המצוה מקבל את אורו מאור התורה, אולם אין הנר יוצא מחשכו רק במה שנעשית המצוה או עסק התורה ביראה ובאהבה, שאף שיוצא ידי חובתו גם ללא כוונה, מכל מקום אין המעשה מתעלה לצאת מחסרונו רק כפי אור היראה והאהבה שנתלו לפעולת המעשה.

והנה ענין זה נתלה במצנת ציצית, וכמו שכתב רבינו רמח"ל בדרך ה' ח"ד פרק ששי אות ו': "וענין עמוק מזה נכלל עוד במצוה זו [של ציצית] והוא היות האדם נסמן לאלוקיו כעבד לאדוניו, והרי זה מכלל קבלת עולו יתברך והשתעבד אליו יתברך. והנה ניתן לאדם להיות מתקן את כל הבריאה כמבואר בחלק ראשון, ונמצא שהוא עובד עבודתו של הבורא יתברך ועוסק במלאכתו, שהוא העמיד הבריאה אשר ברא על המצב הנרצה ממנו יתברך, ואולם זה יוצא ממעשה האדם ופעולותיו שיפעל כפי התורה והמצוה שעליו, אמנם כלל כל העבודה עומד על יסוד אחד, שהוא היות האדם עבדו של הבורא יתברך, שנמסר לו הענין הזה של תיקון הבריאה והפקד בידו שעל כן הדבר מצליח בידו, ומעשיו מגיעים להוליד תולדות אלה, ואולם כלל מציאות היות משא זה על האדם – נקרא עולו יתברך שעליו, כעול האדון על עבדו, ודבר זה מתחזק על ידי פרטים ידועים שתלאו בהם האדון ברוך הוא, ומכללם הרישום והציון בציון זה של הציצית".

ומבואר, שאף שתיקון הבריאה יוצא ממעשה האדם כפי התורה והמצוה שעליו, אין מעשיו מצליחים ומגיעים להוליד תולדות רק כפי שיעור קבלת עולו יתברך, שזה ענין "הדחילו והרחימו" – היראה והאהבה – "שני עמודי העבודה שבלתם לא תכון כלל" (מסילת ישרים פי"ט), הגורמים למעשה המצוה ועסק התורה להעלות.

והנה ענין זה נתלה במצות הציצית, שעל ידה נסמן לאלוקיו כעבד לאדוניו וכמו שאמרו במנחות שם: "תניא רבי מאיר אומר, גדול עונשו של לבן מעונשו של תכלת, משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד

אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו לו". וברש"י שם: "חותם היו עושים לבהמה ולעבד כשקונין אותן לשם סימן עבדות". ובתוס' שם הוסיפו עוד שהציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב"ה כדאיתא בשבת נו ע"ב "כבלא דעבדא", וברש"י שם: "חותם שעושים לעבד בכסותו לסימן והוכחה שהוא עבד". והוא כמו שנתבאר שעד כמה שאדם פונה לבוראו להיות מתדבק בו ולהנהיג את כל פעולותיו להשגת תכלית זו לבד, כן מעשיו מתעלים ומאירים בדרגתם.

והנה שני חותמות הן, האחד של לבן והשני של תכלת, החותם הלבן הוא גוון החוורא שכנגד הרוח, העומד כנגד אור התורה, אולם גם הוא אינו נשלם רק עם חותם התכלת שהוא גוון התכלתא שכנגד הנשמה, שבו תלוי הדחילו והרחימו שקובע את מידת אור התורה והמצוה. אולם גוון האוכמא שכנגד הנפש אין בו אור כלל וכמו שנאמר – "כי נר מצוה", "ותורה אור" להאיר בה.

ונבין בזה עוד המשנה בברכות (ט ע"ב): "אימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן" וביאר רבינו הגר"א (מה ע"א, ובדפי ביאורו ס ע"א): "שבנר חשוך אין שם מראה חיוור ולא תכלת, ועל חיוור לא הוצרך לפרש כי הוא מראה חסד אור שהם חסרים ממנו [מהסטרא אחרא] ודאי, ועל זה אמרו מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר וכו', דכיוון שאלו ב' המראות נראים על כרחך הוא אור בהיר אור היום, וכן בציצית אלו ב' לבן ותכלת". והכוונה שלהבחין בין חושך הלילה לאור היום יש לראות בגווני החוור והתכלתא הבהירים, שעל ידם יבחין באור היום.

אלא שעדיין יקשה למה אם כן צריך להבחין ביניהם – בין תכלת ללבן. אולם לפי מה שנתבאר בזוהר, הלבן הוא כנגד אור התורה, אולם התכלת כנגד כוונת מחשבת המעשים בדרגתם, ואין חלקי האדם יוצאים מחושכם לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה, עד שיבחין בין תכלת ללבן, שבלא הבחנה זו עדיין לא נסמן לעבד לאלוקיו.

ובאמת שגוון התכלת דומה לשחור וכמו שנתבאר בדברי הגר"א הנ"ל (נו ע"א), אלא שכאן נכלל אות תיקון הקדושה הבא לתקן את עניני החומר שאינם תלויים במעשה מצוה, שזהו סוד הקדושה – 'והייתם קדושים לאלקיכם', שכל עוד

נפעלים המעשים ללא שורש הכולל להיות פונה לבוראו, אין החומר נתקן, אולם כאשר משעבד עצמו לבוראו נמצא שהחומר עצמו נתקן במה שנעשה עזר וסיוע לתכלית. וכמו שהאריך רמח"ל לבאר במסילת ישרים פרק א ובדרך ה' ח"א פרק רביעי. וזה סוד גוון התכלת – ש"מתוך החומר עצמו והעסק הגופני ישיג את השלמות וההתעלות אל הזוך ואל המעלה, ואדרכה השפלתו תהיה הגבהתו, ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו בהיותו הופך את החושך לאור ואת הצלמות לנוגה יורית" (דרך ה' שם).

והנה כנגד ג' הבחנות הללו עומדים העולמות בסדרן, וכמו שנתבאר בדרך ה' ח"ד פרק ששי אות יג, שהעולם התחתון הוא עולם העשייה השפל, ועל העולם הזה יש עולם המלאכים הנקרא יצירה, ועליו עולם הכוחות העליונים שרשי הבריות ונקרא עולם הבריאה או הכסא, עי"ש. והכוונה, שעולם השפל חשוך הוא ועומד כנגד הנפש ומעשה המצוות התלויין בעולם העשייה, ועליו עולם המלאכים ביצירה שכנגד הרוח ואור התורה, ועליהם עולם הבריאה שבו נשרשים כל הנבראים, ונקרא עולם הכסא משום שעליו יושב וכו מתלבש כבודו יתברך [שהוא עולם האצילות – עולם האלוקות], וכפי הכבוד אשר מתפשט במעשים, כן מתגדל ומתקדש כבודו בעולמו, וכמו שנאמר (ישעיה מג, ז): "כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו" – כנגד ארבעת העולמות הנזכרים.

ויובן מעתה מאמר הזוהר שנפש רוח ונשמה כנגד תלת גוונים אוכמא חוורא ותכלתא, "ותכלתא איהו תכלתא דציצית בגין דאיהו דומה לכורסיא". שבחינות אלו של נפש רוח ונשמה, ושכנגדן המצוה התורה והעבודה, עומדים כנגד ג' עולמות, וגוון התכלת שהוא תכלת הציצית – חותם העבדות הקובע דרגת המעשים ביראה ואהבה, דומה לכורסיא שהוא כנגד עולם הכסא – שורש כל המעשים, וכמו שנתבאר.

ונבין מה שאמרו עוד בזוהר הנזכר שאין בסטרא אחרא גוון תכלת – "בגין דאיהו דומה לכורסיא יקרא", והביאור שענין הכסא להחזיר כל רעה לטובה, במה שיהיה כל החומר נתקן לשמש את התכלית, ולכן אין גוון התכלת בסטרא אחרא כיון שענינה עומד כנגד גווני אוכמא וסומקא החשוכים שאין בהן תיקון.

ויובן עוד מאמר הזוהר בתקונים תיקונאה עשיראה (כא ע"ב, ובדפי הגר"א כו ע"ב): "כל מאן דמתעטף בעטופא דמצוה כאילו אתקין כרסייא לקב"ה". ובביאור רבינו הגר"א: "ר"ל כנגד ארבע כנפים של החיות, וזה כסותך שהן בכסא שהיא לבושה דאדם של אצילות כו' וכן ציצית הוא בכסא כו' ולכן אמרו תכלת כו' דומה לכסא". והביאור, שהתיקון שנעשה בעיטוף הטלית להעמיד את הבריאה להיות כסא לעולם האלוקות במה שתעמוד כמסייעת לתכלית.

ומעתה זכינו להבין כוונת דברי רבי מאיר, דמה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין – של חוור ואוכם, שדוקא בראייתו נזכור את מצוות ה'. מפני שתכלת כולל כל הצבעים במה שהוא כללות בכל, ולכן דומה לים שכנגד הנפש שהוא חשוך מצד עצמו, והים דומה לרקיע – שכנגד הרוח – אור המאיר, ורקיע דומה לכסא הכבוד, שהוא נשמת ושורש כולם. וכיון שהוא כללות כולם לכן בו דוקא זכירת כל המצוות לעשותם, פירוש, כמו שנתבאר בדרך ה' הנזכר, שהוא היסוד הכולל את כל מעשה המצוות שיעשו מתוך ידיעת התכלית. וכמו שכתב רבינו בדרך ה' ח"א פרק רביעי אות ו ש"רש כל ענין העבודה הוא היות האדם פונה תמיד לבוראו, והוא שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו, ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו ומשעבד עצמו בכח השכל, הפך תאות החומר ונטייתו, ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזה ולא יטה ממנו". ורק בזה יוכל להיות קדוש לאלוקיו במה שלא יתור אחרי לבבו ועיניו אלא יהיה כולו פונה רק לתכלית דבקתו ית' והשגת אור פניו, ואז ימצאו אפילו הענינים הגשמיים מתעלים עמו וכמו שנתבאר במסילת ישרים פרק א ופרק כו.